

Posudek oponenta disertační práce Hany Prokšové „Vývoj a konkurence vybraných typů předložkových vazeb v současné češtině“ předkládané v r. 2018 v Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK v Praze

Doktorandka předložila kvalitní teoreticky i empiricky podloženou disertaci, v níž se kromě obecného pohledu na chápání a popis vybraných předložek soustředila na podrobnou materiálovou studii o konkurenci prostého instrumentálu a instrumentálu s předložkou *s* v současné psané a mluvené češtině.

Autorka disertace zvládla tuto problematiku s výbornou znalostí literatury předmětu, a to s potřebným nadhledem, který jí umožnil také kritický pohled na některá tvrzení. Z elektronických korpusů psaného jazyka (SYN2015) a mluveného jazyka (ortofon_v1) získala bohatý materiál pro formulování a ověření svých vlastních hypotéz o bezpředložkovém i předložkovém instrumentálu (spojeným s předložkou *s*). Prokázala schopnost bohatý materiál zpracovat a vyhodnocovat. Přinesla tak řadu nových poznatků o současném stavu pronikání předložkové vazby do konstrukcí s prostým instrumentálem, přihlédla k pozici analyzovaných příkladů na ose standardní – nestandardní užití a provedla v této souvislosti i dílčí statistická vyhodnocení vybraných funkcí zkoumaných konstrukcí na poměrně rozsáhlém vzorku materiálu.

Práce je psána čtivým způsobem, je také přehledně strukturována. Dodržuje formální vlastnosti vyžadované pro práci vědeckého typu. Autorka je velmi zběhlá ve znalosti domácí i zahraniční odborné literatury vztahující se k oboru, dovede s ní pracovat a vyhodnotit metodické postupy vhodné pro její vlastní analýzu. Opírá se o všechny dostupné mluvnice současné češtiny; seznámila se s přístupem k předložkám a jejich významům v kognitivní lingvistice i v konstrukční gramatice. Ve svých metodologických postupech se často odvolává k funkčnímu generativnímu popisu.

Formálních nedostatků jsem v práci zaznamenala jen málo (např. s. 20 – chybí poznámka 10; s. 24 – v platnosti prefixů uvedených **ch** (místo uvedeným) v MČ 1; s. 30 – podivná syntax věty „Pro mě a téma předložkových vztahů v jazyce je ... zajímavé ...“; s. 46 – a jemu analogickým strukturám (místo analogických strukturách); s. 69 – navíc sloveso být; s. 72 nesrozumitelná syntax věty „kdy byla předložka *s* v projevu bezprostředně za sebou ...“; s. 102 nerozumím větě „Nejjednodušším procesem je přibližování těchto funkcí značit (?JP) rozšířením této předložky“.

Ke stylizaci textu: Počínaje odd. 4.5 autorka ve svém textu několikrát vypustila valenční člen substantiva a vznikla tak výpověď někdy jen neúplná, někdy málo srozumitelná: S. 73 „V analýze materiálu jsem nakonec dosáhla 52 samostatných pozic“ (čeho?), s. 73 „Předesílám ovšem, že se mi jistě nepodařilo vyvarovat všech“ (čeho? interpretací?), s. 76 „U mnoha typů je valence deverbativ táž“ (táž jako co? s čím se srovnává?), s. 81 „na absolutní počty je ovšem více než dvojnásobný“ (vzhledem k čemu?). Na s. 49-50 jde o drobnou misinterpretaci výsledků z PDT 2.0 (citováno podle MSC 2): mezi 2224 výskyty instrumentálu ve funkci MEANS není žádný doprovázen předložkou *s*, to je z hlediska FGP a PDT jiná forma.

Na s. 51 je v textu rozpor: vytyká se M. Vondráčkovi, že neuvádí žádný příklad typu (iv), ale autorka o 3 řádky výše cituje jeho příklady (iv), např. *sblížil se s architekty*.

V Tabulce 7: u 2. a 4. příkladu zdola bych neuvažovala o konkurenci instrumentálu a *s* + instrumentálu, myslím, že jde o jinou interpretaci (ale je to věc náhledu a je sporná),

4. příklad je podle mne homonymní – navíc znamená *spolu se mnou*, v 2. příkladu soudím, že *měnit se s časem* je jiný význam než *měnit se časem* (resp. *časem se měnit*).

Vlastní přínos práce:

Autorka věnuje pozornost několika závažným teoretickým problémům: (i) diskutabilní otázce, zda předložky mají nebo nemají význam, (ii) vymezení funkcí instrumentálu, (iii) úvahám, kdy si instrumentál prostý a předložkový konkurují, (iv) vývojové dynamice konstrukcí s předložkovou vazbou *s* + instrumentál a na základě toho predikcím dalšího vývoje. Ke každému z uvedených okruhů se fundovaně vyjadřuje, přináší řadu dílčích závěrů, ale i podnětů k diskusi.

Ad (i) V odd. 2.3 analyzuje názory na podílu významu předložek na komplexním významu (předložkového) pádu. Přestože autorka explicitně nezodpovídá otázku, zda mají předložky jako takové význam, reaguje na ni nepřímým tím, že studuje konkurenci tvaru bezpředložkového a předložkového. Jasně odpovědi na tuto otázku nenajdeme ani v citovaných odborných publikacích. Ad (ii) a (iii) Za zásadní rys pro bezpředložkový instrumentál pokládá autorka valenci řídicího slova, neignoruje však ani jiné sémantické funkce instrumentálu (nástroj, vehikl, část těla). V souladu s názvem a cílem práce se její zájem přesouvá na předložkový instrumentál (*s* předložkou *s*, okrajově zahrnuje také výraz se sekundární předložkou *s pomocí*, kterému připisuje význam komitativní). Ad (iv): Autorka se zasvěceně vyjadřuje i k vývojovým tendencím pronikání předložkové vazby *s* + instrumentál a do jisté míry i k tendencím vývoje jiných předložkových vazeb z hlediska současného jazyka.

(Domnívám se však, že oddíl 5 o pohybu předložky *na* v současné češtině je v práci nejen okrajový, ale i zbytečný; na podrobnější analýzu uvedeného inventáře příkladů s konkurencí předložkové vazby *na* + Lokál s jinými vazbami by byla potřebná další případová studie, na kterou už nebylo v rámci této práce místo.)

V autorčině teoretickém pojetí s důsledky pro empirickou analýzu jsem zaznamenala jeden problém: ve vlastních výkladech autorka osciluje mezi chápáním instrumentálu jako formy a jako významu (takový rozpor vidím např. v odd. 4.4). Autorka je si toho zčásti vědoma, jak plyne z poznámky 65 na s. 62, kde vysvětluje své užití termínu instrumentální, terminologickému kruhu se však nevyhnuła (s. 64 – „funkce instrumentálu je realizována bezpředložkovou pádovou formou“ – explicitně by formulace vyžadovala „instrumentálu“ ; funkce komitativu je spojením předložky *s* a instrumentálové pádové formy (s. 64). Jinde (s. 61) se instrumentál a komitativ kladou vedle sebe jako „způsoby označování typu vztahů, které jsou si sémanticky a v mnohých jazycích i formou ... velmi blízké“, dále se mluví o „komitativní funkci instrumentálu“ (s. 69). Je pravda, že citace odborných pramenů mohla autorku k takovému vyjadřování svést (viz např. citaci Čermáka, 2011 na s. 65).

Není možné a ani potřebné vyjmenovat všechna nová pozorování, ke kterým autorka v disertaci na základě analýzy bohatého materiálu dospěla. Je jich poměrně dost. Velmi cenné jsou i přílohy prezentující korpulentní vzorky dat z korpusů ohodnocené pomocí 14 funkcí, které autorka po pečlivém zvážení relevantních zpracování v mluvnicích vybrala, upravila a použila.

Závěrem autorka konstatuje, do jaké míry analyzovaný materiál splňuje předtím stanovené hypotézy. Hypotézy se týkaly pronikání instrumentálových vazeb s předložkou *s* do původních vazeb bezpředložkových, a to s ohledem na situaci v jazyce psaném a mluveném. Testovány jsou tyto hypotézy rovněž v souvislosti s rozložením stanovených funkcí.

Statistický model hypotézy z větší části potvrdil. Místy se prokázalo, že i tak rozsáhlý vzorek dat z korpusů není pro prokázání některých hypotéz dostatečný.

Dotazy k obhajobě:

Nejasnost pojmů z oblasti formy a z oblasti funkce se projevuje např. na s. 67: „Právě vztah determinace se s komitativní funkcí v podstatě logicky vylučuje.“ – není jasné, jaké distinkce tu autorka uvažuje, zřejmě hypotaktickou koordinaci proti determinaci. Kam z tohoto hlediska patří komitativ? Jak autorka vyhodnocuje rozdíly mezi *máma s tátou šli do kina*, *máma s tátou šla do kina*, *máma šla do kina s tátou*, *koláč s borůvkami*?

Do jaké míry byla materiálem potvrzena reálná konkurence bezpředložkového instrumentálu a předložkové konstrukce *s* s instrumentálem? Bylo vůbec možné ji na základě materiálových sond systematicky ověřovat?

Závěr: Disertační práce **Hany Prokšové** **Vývoj a konkurence vybraných typů předložkových vazeb v současné češtině** splňuje všechna kritéria kladená na doktorskou disertaci po stránce obsahové i formální. Autorka prokázala orientaci v současných lingvistických směrech, dovedla sekundární zdroje kriticky a s přehledem použít a předvedla schopnost práce s materiálem včetně jeho vyhodnocování. Jednoznačně ji **doporučuji k obhajobě** a předběžně navrhuji hodnocení prospěla.

V Praze 23. května 2018

Prof. PhDr. Jarmila Panevová, DrSc.,
Univerzita Karlova
Matematicko-fyzikální fakulta
Ústav formální a aplikované lingvistiky